

doc. JUDr. Kristián Csach, PhD., LL.M.
Právnická fakulta UPJŠ v Košiciach

Oponentský posudok

k habilitačnej práci:
JUDr. Filipa Melzera, Ph.D., LL.M.

Názov habilitačnej práce:

„Právní jednání podle nového Občanského zákoníku“

Dekankou Právnickej fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, prof. JUDr. Milanou Hrušákovou, CSc., som bol menovaný za oponenta habilitačnej práce JUDr. Filipa Melzera, Ph.D., LL.M. na tému: „*Právní jednání podle nového Občanského zákoníku*“. S odvolaním sa na uvedené predkladám nasledovný oponentský posudok.

Aktualita práce

Práca je mimoriadne aktuálna. Nie kvôli inovatívnosti témy, ale najmä s ohľadom na spôsob spracovania. Komplexným spôsobom mapuje problematiku právneho úkonu, jeho podmienok vzniku, výkladu, obsahu a následkov jeho nedostatkov.

Originalita spracovania diela a nadväznosť na doterajšiu činnosť autora

Autor priznáva spoluautorstvo minimálnom rozsahu a odlišiteľnom obsahu, čo nespochybňuje originalnosť a autorstvo habilitačnej práce. Dielo nadväzuje na dlhoročnú prácu autora. Konceptne sa zaraďuje k publikácii autora (Brno : Václav Klemm, 2009, 218 s.) a k spracovaným pasážam komentára k Občianskemu zákonníku (Praha : Leges, 2013). Oproti uvedeným publikačným výstupom však prináša ucelené a systematizované ďalšie rozpracovanie problematiky právneho úkonu, resp. „právního jednání“ (v posudku budem používať pojem slovenský pojem právneho úkonu, pod ktorým budem rozumieť pojem „právní jednání“).

Originalita diela spočíva najmä v snahe preniesť „germánsky“ metodologický model či koncept vnímania právneho úkonu na české právo. Práve zvolená perspektíva, vybudovaná na dôkladnom rozbere nemeckého, rakúskeho a švajčiarskeho (ale sčasti aj poľského a francúzskeho) práva a doktríny, umožnila nový a originálny pohľad na klasickú problematiku tohto právneho inštitútu.

Formálna stránka práce

Po formálnej stránke nemám pripomienok. Drobné prehrešky proti spisovnému jazyku českému nie som schopný identifikovať, väčšie som nenašiel. Text plynulo nadväzuje, rozvíja predchádzajúce myšlienky a je príjemný na čítanie. Niektoré vetné konštrukcie – vecne zrejme správne – však môžu pôsobiť kostrbato. Napríklad veta, že „prejavom vôle ... je skutočná vôľa

konajúceho, ktorú druhá strana poznala...“ (s. 44). Autor zrejme chcel vytvoriť dichotómiu k formulácii neskôr (s. 46), podľa ktorého je: „prejavom vôle to, čo sa adresátovi ako prejav vôle konajúceho legitímne javilo.“

Zvyknúť si je potrebné na členenie tetu do dlhých hlavných častiach s množstvom kapitol a podkapitol, pri ktorých sa prejavili aj nedostatky formátovania (v piatej časti po kapitole XXXIX nasleduje XL a potom VII).

Omylom ostali zvýraznenia v poznámkach pod čiarou č. 253 a 255

Práca s literatúrou, reflexia súčasného stavu poznania

Práca s literatúrou a inými zdrojmi je na vysokej úrovni. Autor sa odráža od tuzemskej právnej spisby, osobitne od prvorepublikovej, nosným pilierom jeho úvah sú však koncepty nemeckých, rakúskych a švajčiarskych autorov. Menej nachádzame úvahy anglo-americkej proveniencie (či už právnej úpravy: výnimočne nachádzame napríklad úvahy o preferencii riziko-kompenzačného chápania zmluvného práva pred záväzkami na plnenie kontinentálneho systému, alebo metodológie: náznaky metódy známej ako ekonomická analýza práva).

Spracovanie, použitá metodológia, štruktúra

Oproti jeho iným dielam k tejto problematike sa zdá, že autor je viac metodologický a obsahovo systematizujúci, menej vysvetľujúci a poučujúci. Rovnako práca obsahuje menej príkladov ilustrujúcich materiu ako iné publikačné výstupy autora. Nie je to však na ťarchu pochopenia prezentovaných myšlienok. Tam, kde sa príklady pre pochopenie žiadajú, sú. Autor zjavne predpokladá iného čitateľa ako je čitateľ učebnice a na tomto spracovaní badať, že práca bola cielene spracovaná ako práca habilitačná, a nie ako učebnica či monografia, ktorá sa predkladá ako habilitačná práca.

Po stránke štruktúry je práca delená na päť častí (Pojem právneho úkonu – obsah právneho úkonu – výklad právneho úkonu a doplňovanie zmluvy – forma právneho úkonu – neplatnosť právneho úkonu). Delenie je rozumné.

Vlastný obsah, prínos a presvedčivosť záverov

Autor podrobne analyzuje jednotlivé aspekty konceptu právneho úkonu a jeho reflexií. Podľa autora pozostáva teleologické pozadie inštitútu právneho úkonu z dvoch princípov: z princípu autonómie vôle (referenčným kritériom je vôľa konajúceho) a z princípu právnej istoty, resp. princípu ochrany dobrej viery (referenčným kritériom je ochrana tretích osôb, resp. ich predstáv). Tieto princípy dáva do hodnotového protikladu, čím otvára potrebu ich vzájomného vyvažovania. Vyvažovanie medzi týmito princípmi sumarizuje v nasledovnej základnej konštrukcii právneho úkonu: východiskom je princíp autonómie vôle, ktorá má ustúpiť v prípade, ak je v kolízii s iným právnym princípom, najmä princípom ochrany dobrej viery, vrátane princípu poctivosti a ak tento nad prvým pri vyvažovaní preváži. Vyvažovanie týchto princípov vedie podľa autora až k tomu, že v určitých prípadoch sa princíp dobrej viery neuplatní vôbec. Autor pritom oproti tradovanej konštrukcii a vysvetleniu vzťahu medzi vôľou a prejavom (vedomá a nevedomá nezhoda vôle a prejavu, resp. jednostranná a dvojstranná nezhoda), ktorú autor podrobne kritizuje, ponúka členenie na *adresované* a *neadresované* právne úkony. V prípadoch neadresovaných úkonov nevidí autor potrebu zohľadňovať princíp ochrany dobrej viery a právny úkon by mal byť posudzovaný na základe teórie vôle. Z toho podľa autora okrem iného vyplýva aj uplatnenie pravidla *falsa demonstratio non nocet*, a v takýchto prípadoch by sa nemali aplikovať ani ustanovenia o omyle (minimálne pri záвете).

Adresované právne úkony ďalej rozlišuje na *jednání ve srozumění s adresátem*, a *jednání bez srozumění s adresátem*. Konanie *ve srozumění s adresátem* predstavuje konanie, kedy síce konajúci uskutoční konanie, ktorého objektívny význam nezodpovedá vôli konajúceho, ale adresát tohto konania napriek tomu vie, čo chcel konajúci vyjadriť. V prípade *jednání ve srozumění s adresátem*, ak nie sú dotknuté záujmy tretích strán, nie je nevyhnutné tretie osoby chrániť, a preto by sa právny úkon mal posudzovať podľa teórie vôle, pričom by sa mala zisťovať skutočná vôľa strán, skutočný zmluvný konsenzus. V druhom prípade – *jednání bez srozumění s adresátem* – má mať prednosť teória prejavu a tzv. normatívny výklad (vôľa strán, ktorá bola zistiteľná tretím osobám) oproti výkladu empirickému (skutočnej vôle strán).

Autor ponúka zaujímavé riešenie vzťahu označovaného ako „faktická zmluva“ (s. 71 a nasl.). Tieto právne vzťahy bývajú tematizované ako situácie čiernych pasažierov (ak konajúci chce čerpať výhody bez toho, aby znášal náklady napríklad pri použití prostriedku MHD bez zaplataenia, teda s vôľou neuzatvoriť prepravnú zmluvu, resp. využitím parkoviska s vôľou neplatiť parkovné). Má ísť v týchto prípadoch o platne uzatvorenú zmluvu (napriek evidentne odlišnej vôli čierneho pasažiera), alebo sa má daný vzťah posudzovať ako bezdôvodné obohatenie? Tento problém bol v minulosti riešený mnohými teoretickými konštrukciami – napríklad konceptom faktických zmlúv. Autor vidí daný problém ako otázku kontraktáčného procesu a navrhuje riešenie spočívajúce vo výklade faktického konania strany a v záujme ochrany princípu dobrej viery by malo byť toto konanie vykladané podľa typického významu, ktorý sa v danej spoločnosti tomuto konaniu pripisuje. Spoločnosť daný vzťah podľa autora považuje za uzatvorenie zmluvy o nájme parkovacieho priestranstva, a tak bude daný subjekt povinný uskutočniť platbu ako zmluvné plnenie (resp. ako sankciu). Do protikladu stavia autor prípad vstupu do obchodu, na ktorom bude nápis o povinnosti zaplatiť určitú sumu v prípade, ak bude návštevník prichytený pri krádeži. V tomto prípade spoločnosť typicky vstup do obchodu nespája s otázkou uzatvorenia zmluvy s uvedeným obsahom.

Priznávame, že nepovažujeme vysvetlenie prostredníctvom typizovanej predstavy za úplne presvedčivé. Nedisponujeme sociologickým prieskumom verejnej mienky o tom, či použitie prostriedkov MHD bez zaplataenia lístka sa typicky považuje za uzatvorenie zmluvy, alebo iba za dôvod k uloženiu sankcie v prípade prichytenia (verejnoprávnej či súkromnoprávnej?). Naskytajú sa ďalšie otázky. Je ešte poriadok správania sa v bazéne, múzeu, dočasnej výstavy na verejnom priestranstve súčasťou právneho úkonu? Mohla by byť povinnosť určitej platby¹ uvedená v týchto podmienkach? Bolo by prípustné, aby vlastník steny umožnil vylepeným oznámením vyznávačom pouličného umenia ich realizáciu na danej stene s tým, že majú povinnosť uhradiť 1 EUR do priloženej pokladnice? Zmenila by sa úvaha, ak by to bolo 1000 EUR?

Podstatnejšie sú však autorove úvahy o zásade subsidiarity formy právneho úkonu. Správne poukazuje na jej zásadné praktické dôsledky. Autor skúma právne úkony, pri ktorých nie je vždy skutočná vôľa prezentovaná v zákonom predpísanej forme (rôzne nedostatky v povinnej písomných zmluvách). V tomto prípade neodporúča považovať takýto právny úkon za neurčitý, ale navrhuje, aby sa iba jeho časť považovala za neplatnú pre nedostatok formy. Takáto argumentácia má hlavný význam pri prípadnom plnení, uskutočnenom na podklade neplatného právneho úkonu. Ak by bol právny úkon neplatný „iba“ z dôvodu formálneho nedostatku, nebolo by totiž toto plnenie bezdôvodným obohatením.

Ďalšia časť práce sa zaoberá **výkladom právnych úkonov**. Autor si svojimi dvoma recenzovanými dielami dal za cieľ porovnať metodológiu výkladu právnych predpisov a právnych úkonov. Podľa autora sa výklad právnych predpisov líši od výkladu prejavov vôle v tom, že medzi zákonodarcom a adresátom normy neprebíha individuálna komunikácia, čo má značný dopad na koncept výkladu. Výkladom právneho úkonu sa podľa autora snažíme

¹ Z dôvodu povinnej písomnej formy si odmyslíme prípady zmluvných pokút.

zistiť to, čo upravuje relevantná stránka právneho úkonu. Ak je relevantná objektívna stránka (normatívna vôľa), skúmame, ako mohol adresát rozumieť prejavu konajúceho; Ak je relevantnou stránka subjektívna, tak skúmame vnútornú vôľu strán (empirický výklad). Už sme poukázali na to, že podľa autora sa koncept právneho úkonu, ako aj jeho výkladu riadi ústavnými princípmi. Preto neprekvapí ani odpoveď autora na otázku, aký má zákonodarca priestor pri kodifikovaní výkladových pravidiel. Podľa autora kodifikácia interpretačných pravidiel nebráni dôkazu, že strany vychádzali z iného významu, ako z významu, ku ktorému je možné dospieť podľa zákona. To však podľa názoru oponenta vyplýva skôr z dispozitívnosti týchto pravidiel.

Medzi najpodnetnejšie myšlienky druhej časti práce sa žiada zaradiť state o zohľadňovaní princípu poctivosti pri výklade. Z uvedeného princípu má vyplývať povinnosť brať ohľad na záujmy druhej strany. Môžeme pritom súhlasiť s tým, že tento princíp nájde uplatnenie najmä v prípade dlhodobých zmlúv, kde vzniká medzi stranami osobitný vzťah dôvery. Otázne však je, či je možné z uvedeného princípu vyvodzovať aj ďalekosiahle závery pre jednorazové zmluvy.

Autor je zástancom konceptu dopĺňovania zmluvy, ktorý – hoci odmietnutý dôvodovou správou – považuje za odvoditeľný z § 545 OZ a hodnotovo z § 6ods. 1 a z § 3 ods. 1 a ods. 2 písm. d) OZ (s. 227). Ponúka pritom podrobný rozbor dopĺňovania zmluvy a jeho vzťahu k dispozitívnym pravidlám (s. 217-248).

Podrobný rozbor je venovaný nedostatkom právnych úkonov, obzvlášť zaujímavé sú pasáže o omyle a o jeho vzťahu k iným mechanizmom – napríklad zodpovednosti za vady.

Práca obsahuje mnoho ďalších zaujímavých úvah. Podnetné sú úvahy o tom, že extrémne odchylenie sa od dispozitívnych pravidiel indikuje rozpor s inými mechanizmami, napr. dobrými mravmi (s. 122). Podnetný je aj kritický pohľad na Lubyho klasifikáciu podmienok (s. 144) alebo kritický rozbor konceptu Hulmáka pri posudzovaní emailu ako úkonu v písomnej forme

Pripomienky k práci

S niektorými tvrdeniami autora ale oponent nesúhlasí, resp. sa mu zdajú zjednodušené. Autor napríklad súhlasí s tézou, že k námietke zdanlivosti konania pri simulácii vo vzťahu s orgánom verejnej moci nie je možné, vzhľadom na požiadavku zákonnosti konania verejnej moci prihliadať (s. 83). Tým ale zužuje problém simulácie pri jednaní s verejným orgánom len na prípady, kedy verejný orgán poruší nejakú verejnoprávnu povinnosť, resp. prekročí právomoc. Je tomu ale vždy tak?

Určité zjednodušenia cítime pri omyle zástupcu a pričítaní subjektívnych stavov (s. 109/110) a zjednodušený je aj náčrt horizontálneho pôsobenia pravidiel medzinárodného práva verejného v súkromnoprávných vzťahoch (s. 126).

Pri analýze predzmluvnej zodpovednosti súhlasíme s názorom (hoci nie je jednoznačne vyvoditeľný z textu právnej úpravy), že sa hradí len negatívny interes (s. 391), avšak zmluvnoprávnu klasifikáciu tohto právneho vzťahu nezdierame (s. 392). Kompenzačný nárok v ním uvedenom príklade nemusí byť vylúčený, a aj keby vylúčený bol, nie je to nevyhnutne argument pre jeho pripustenie cestou zmluvnej zodpovednosti.

Text je rozumne vybudovaný, vety a odseky nadväzujú. Iba v prípade poslednej vety tretieho odseku na s. 65 („*Obecně lze říci, že postačuje i jen naplnění formy u neplatného právního jednání, které konvertuje na jiné.*“) nebolo oponentovi hneď zřejmé, ako nadväzuje na predchádzajúci text.

Záver

Predložená habilitačná práca napĺňa ciele, ktoré si autor vymienil a spĺňa obsahové, rozsahové (401 s.) aj formálne náležitosti kladené na práce tohto druhu. Autor ponúkol systematický prehľad problematiky, ktorého výsledkom je vnútorne obsahovo a formálne vyvážený a konzistentný celok.

V rámci obhajoby habilitačnej práce, ak to zvyklosti pripustia, by bolo zaujímavé, ak by sa habilitant vyjadril k niektorým otázkam.

Otázky:

1. Autor v práci vychádza z nemeckej, rakúskej a švajčiarskej doktríny všeobecného civilného práva. Existuje ale určitý dôvod, či už doktrinálny, alebo „kriteriálny“, ktorý na abstraktnej úrovni bráni pri výklade nového českého práva podľa germánskych konceptov?
2. Autor sa zameriava na právny úkon (právní jednání), prezumujúc jeho základný a všeobecný koncept. Sú ale výsledky ku ktorým dospel uplatniteľné vo všetkých oblastiach súkromného práva? Existuje napríklad v práve právnických osôb iné pravidlá pre určovanie obsahu, výkladu či následkov neplatnosti, ktoré by mali byť použité a ktoré znemožňujú použiť bežné civilistické inštrumentárium?
3. Autor ponúka zaujímavé úvahy o tom, čo z právneho úkonu musí byť pokryté vôľou konajúceho. Aký rozsah vedomosti o právnych následkoch sa žiada vyžadovať pri klasifikácii určitého konania za právny úkon určitého typu? Oponent tu mieri na známy problém odstupného a zmluvnej pokuty viazané na odstúpenie od zmluvy (tematizovaný napr. na s. 300). Je potrebné, aby strany právneho úkonu vedeli aj o všetkých konkrétnych následkoch určitého (typového) právneho úkonu, ak si ho dohadujú, resp. ak v zmluve použijú iba jeho označenie?
4. Vo vzťahu k úvahám autora o subsidiárnom význame formy a simulácii úkonov s povinne písomnou formou (s. 54 a 86) by bolo zaujímavé vedieť, ako vníma autor riešenie problému simulácie a písomnej formy zaujaté ústavným súdom SR v náleze sp. zn. IV. ÚS 340/2012 z 22. novembra 2012.
5. Autor sa vyslovuje, že v prípade porušenia ochranných noriem je vhodné preferovať celkovú pred čiastočnou neplatnosťou právneho úkonu a prikláňajúc sa tak k teórii zákazu tzv. *geltungserhaltende Reduktion* (s. 200, 288). Aké však majú byť kritéria, ktoré rozhodnú o tom, či má mať určitá norma taký ochranný účinok, ktorý vedie k celkovej neplatnosti?

Ako oponent preto uzatvára, že predložená habilitačná práca **spĺňa** stanovené predpoklady na habilitačné práce, ako aj kritéria bežne akceptované v spoločenských a humanitných vedách a navrhujem, aby predložená habilitačná práca **bola** prijatá na verejnú obhajobu. V prípade, úspešnej obhajoby práce a vykonania habilitačnej prednášky navrhujem, aby JUDr. Filipovi Melzerovi, Ph.D., LL.M., **bol udelený** vedecko-pedagogický titul „**docent**“.

V Košiciach, 13. septembra 2015

